

SVERIGE

KRÖNIKAN HANS BERGSTRÖM

PUBLICERAD 2001-10-07

NEW YORK 2001 vänder USA:s syn på världen

När det stora händer söker vi analogier. Analogin är ett sätt att försöka få ordning på det omskakande, att sortera in kaos i en kategori som ger ledning för tolkning och handling.

Den historiska analogin har återkommit gång på gång de senaste dagarna. "Skapa inte ett nytt München 1938", sa Israels premiärminister Ariel Sharon och gjorde Bush upprörd. "Vi står inför ett kallt krig", sa USA:s försvarsminister Rumsfeld på fredagen. "Vietnam" lär vara utrikesminister Colin Powells dominerande analogi - slutsats: sätt inte in reguljära styrkor i en terräng som gjord för gerillakrigföring.

Analogin förleder lätt men går ändå inte att vara utan, menar historikern Alf W Johansson i en uppsats. "Vi strävar ständigt att genom historiska jämförelser göra världen begriplig." Efter attacken mot New York var den närmaste analogin lätt att finna: Pearl Harbor. Hur står den sig en månad senare

Skillnaderna är förstås många mellan Manhattan 2001 och Hawaii 1941. Men tre likheter står sig, den tredje rentav förstärkt den gångna veckan:

1. Chocken i Amerika.

Att terrorister så lätt kunde slå till mot hjärtat av nationen och att USA stod så försvarslöst har tagit amerikanerna djupt. De tar bara långsamt till sig det ofattbara. Flygplansattack som når fram till New York och till Washington skulle inte kunna hända, lika lite som den amerikanska flottan skulle kunna bombas sönder på Hawaii. Det mentala skredet är oerhört, som var och en vet som har direktkontakt med amerikanska vänner.

2. Den mänskliga ofullkomligheten.

Information fanns om att det militärstyrda Japan förberedde ett dramatiskt angrepp. Information förelåg om hoten från nätverket av terrorgrupper. Men byråkratier och beslutsfattare förmådde inte rätt värdera indikationer. Mängden data är för stor. Människans förmåga att dra fram och pussla ihop det mest relevanta är begränsad. Vår hjärna har svårt att frigöra sig från det inlärda till att se det ännu inte inträffade, särskilt om dess karaktär är ny och obekant. Till detta kommer revirbenägenhet och grupptänkande, som snävar in ansvar och fantasi.

3. Vändningen från isolationism till insikt att världen inte kan stängas ute.

"Pearl Harbor skapade med sin chockverkan amerikansk enighet och beslutsamhet. De isolationistiska stämningarna försvann",

skriver Nationalencyklopedin. Något liknande kan sägas om New York 2001. George W Bush bar en klart isolationistisk attityd under valkampanjen. Han sa i polemik mot Al Gore att USA inte borde ägna sig åt "nation building", inte engagera sig i regimers karaktär. Han markerade tveksamhet inför alla operationer utomlands efter Gulfkriget (de har för övrigt alla varit till stöd för muslimska befolkningar, i Bosnien, Kosovo och Somalia).

Nu är tvärtom presidenten djupt involverad i att påverka regimens karaktär i Afghanistan, bygger allianser världen över, söker FN:s stöd och vill aktivt bryta dödläget i Mellanöstern. På Pearl Harbor följde ett Amerika som gick i krig mot den absoluta ondskan och som efter kriget gick i spetsen för Förenta Nationerna, Marshallplan, Nato, ny världshandelsordning (GATT), stöd till avkolonialisering samt kamp mot fattigdom (Världsbanksgruppen med mera). Kan en liknande vändning följa nu

Hans Bergström

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt